

КЫРГЫЗСТАН АЙЫЛДАРЫНЫН СОЦИЕТАЛДЫК ЖАРАЯНДАРЫНЫН АЙРЫМ КӨРҮНҮШТӨРҮ

НЕКОТОРЫЕ ПРОЯВЛЕНИЯ СОЦИЕТАЛЬНЫХ ПРОЦЕССОВ В СЕЛАХ КЫРГЫЗСТАНА

SOME OF THE MANIFESTATIONS OF SOCIETAL PROCESSES IN THE VILLAGES OF KYRGYZSTAN

Аннотация: Бул макалада Кыргызстандын айыл калкынын социеталдык жараяндарынын айрым көрүнүштөрүнө анализ жасалып, андагы айыл аймактарындагы социеталдык жараяндардын айрым компоненттерине талдоо жасалып изилденет.

Түйүндүү сөздөр: социеталдык бүтүндүк, социеталдык мамиле, социеталдык жараяндар, социалдык стратификация, социалдык теңсиздик, калктын стратификациясы, калктын миграциясы.

Аннотация: В данной статье рассматриваются некоторые аспекты социального процесса сельского населения Кыргызстана, также анализируются некоторые компоненты социального процесса сельского региона.

Ключевые слова: социетальная целостность, социетальное отношение, социетальный процесс, социальная стратификация, социальное неравенство, стратификация населения, миграция населения.

This article examines some aspects of the societal process of the rural population of Kyrgyzstan, as well as analyzes some components of the societal process in the rural region.

Key words: Societal integrity, societal attitude, societal process, social stratification, social inequality, population stratification, population migration.

Изилдөөчүлөр белгилегендей “көп өлкөлөрдүн агрардык саясаты бүгүнкү күндө өндүрүштү өркүндөтүүгө гана эмес, ошондой эле айыл аймактарын ар тараптан жана туруктуу өнүктүрүү үчүн шарт түзүүгө багытталууда, мындан бир нече жыл мурда алар өндүрүштүк жана экономикалык аспектилерде гана каралып келген”[1]. Мында аймактык уникалдуулук же өзгөчөлүктөр агрардык тармактын көп функционалдык мүнөзүн эске алуучу туруктуулук концепциясында маанилүү орундардын бирин ээлейт. Айыл аймактарынын социеталдык бүтүндүгү материалдык жана руханий компоненттердин биримдигинде каралып, айыл аймактарынын социомаданий уникалдуулугунун негизинде аларды өркүндөтүүнүн негизги багыттарын аныктоодо башкы ролду ойнойт жана айылдын социомаданий келбети анын негизинде калыптанат.

Социеталдык бүтүндүк катары айыл жерин иликтөөдө өзгөчө көңүлдү чет өлкөлүк жана советтик илимий практикада орун алган мамилелерге буруу зарыл. Айыл аймактарын изилдөөдө социологиялык мамиле

бул аймакта жашаган калктын иш-аракети жана өз ара мамилеси аркылуу аймактык көйгөйлөргө такалат, андыктан адамдардын ишкердиги менен шартталган аспектилер айыл социологиясындагы изилдөөлөрдүн негизин түзөт.

Окумуштуулардын пикирине караганда төмөнкүдөй принциптер жана мамилелер айыл аймактарынын өнүгүшүн социологиялык изилдөөнүн теориясына жана методологиясына алынышы мүмкүн: “биринчиден, аймакты аймактык коомдоштук катары түшүнүүдө социомаданий мамиле социалдык акторлордун – калктын, социалдык топтордун, аймактын уюмдарынын иш-аракетинин натыйжасында түзүлөт, аймакка жана өлкөгө (бүтүндөй коомго) карата белгилүү кызматтарды аткарып жана социалдык акторлорду жүйөөлөштүргөн чөйрө болуп саналат”[1].

Экинчиден, айыл аймактарынын өнүгүшүн изилдөөдө социологиянын жана экономикалык илимдин чегинде өнүгүүчү “ресурстук концепциянын” айрым принциптери колдонулушу мүмкүн. Бул концепция

адамдын жана аймактын турмуш жыргалчылыгын алардын карамагындагы тиричилик шарттарынын жыйындысы катары карайт. Социомаданий коомдоштук катары аймакты ресурстук камсыздоо түзүлүшүнө жайгаштыруу (калктын саны, социалдык стратификациясы), эмгек ресурстары жана аймактын калкынын иш менен камсыз болушу, анын эмгектик жана кесиптик-квалификациялык мүмкүнчүлүгү, өз ара аракеттенүүнүн жүрүшүндө түзүлүүчү социалдык тармактар, айрым демографиялык мүнөздөмөлөр (төрөлүү, өлүм, миграция) сыяктуу компоненттер, андан тышкары экономика, саясат, маданият чөйрөсүндөгү жүрүштүрүш практикасы жана инфраструктураны камсыз кыла турган – рынок жана инновациялык инфраструктура, башкаруу механизмдери жана практикасы (мамлекеттик жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу) сыяктуу компоненттер камтылат.

Айылдын социеталдык бүтүндүгүнүн олуттуу компоненти болуп республиканын айыл аймактарындагы жүрүп жаткан социеталдык жараяндар эсептелет. Алардын ичинен бир топ маанилүү жараяндарга калктын стратификациясын жана миграциясын кошууга болот.

Бардык өнүккөн коом кээ бир жеке адамдардын арасындагыдай эле коомдун ичиндеги топтордун ортосундагы материалдык жана символикалык жыргалчылыктардын, сыйлоолордун жана мүмкүнчүлүктөрдүн бирдей эмес бөлүштүрүлүүсү менен мүнөздөлөт. Теңсиздик адамдардын спецификалык бирге жашоосунун констатациясы катары баса белгиленип турат. Бул болсо ар бир коомдо татаал социалдык теңсиздиктин тигил же бул түзүлүштүк көрүнүштөрү бар экендигинин себебин белгилеп, аларды түшүндүрүү жана актоого күч жумшоону талап кылат. Бул иштин чыныгы максаты – айылдагы социалдык стратификация жараяндарынын агрардык чөйрөдөгү институционалдык өзгөрүүлөрүнүн таасиринин астында чечмеленүүсү (интерпретациясы) болуп эсептелет. Маселенин мындай чечилүүсүнө социалдык реалдуулукка анализ жүргүзүү, тарыхый жана институционалдык мамилелердин комплекстүү мамилеси көмөк көрсөтөт.

Социалдык теңсиздик көйгөйүн карап чыгууда эмгектин социалдык-экономикалык жактан бирдей эмес экендиги жөнүндөгү теорияга таянуу туура болот. Эмгектин сапаттык жактан бир өңчөй эмес түрлөрүн аткаруу менен коомдук талапты ар түрдүү деңгээлде канааттандырууда адамдар кээде экономикалык жактан бирдей эмес эмгек менен алек болуп калышат, анткени эмгектин мындай түрлөрү алардын коомдогу пайдалуулугу боюнча ар түрдүү баага ээ болот. Так ошол социалдык-экономикалык жактан бир кылка эмес эмгектенүү – натыйжа гана эмес, ошону менен бирге кээ бир адамдар тарабынан бийлик, менчик, кадыр-барктын менчиктелип алынуусу менен коомдук иерархиядагы өнүгүүнүн бул бардык белгилеринин башкаларда жок экендигинин себеби болуп чыгат. Топтордун ар бири өзүнүн баалуулуктарын жана нормаларын иштеп чыгып, ага таянат жана эгерде алар иерархиялык принцип боюнча жайгаша турган болсо алар социалдык катмарды түзөт.

Социалдык стратификацияда ээлеген орундарын (позициясын) мураска калтыруу тенденциясы бар.

Ээлеген ордун мураска калтыруу принциби бардык эле жөндөмдүү жана билимдүү адамдар бийликтүү, жогорку принципке ээ жана жакшы акы төлөнүүчү позицияны ээлөөдө бирдей мүмкүнчүлүк ала албай тургандыгына алып келет. Бул жерде селекциянын эки механизми иштейт: чыныгы сапаттуу билим алууга бирдей эмес мүмкүнчүлүк алуу; бирдей деңгээлде даярдалган адамдардын ээлеген орунга ээ болууда тең эмес мүмкүнчүлүктөргө ээ болуусу.

Социалдык стратификация салттык мүнөзгө ээ. Анын маани-маңызы тарыхый формасынын жандуулугу менен, башкача айтканда ар түрдүү топтогу адамдардын абалынын теңсиздиги цивилизация тарыхынын бардык аралыгында сакталып келет. Ал тургай примитивдүү (эң жөнөкөй) коомдо жашы жана жынысы физикалык күчү менен айкалышып стратификациянын эң маанилүү критерийи болуп келген. Учурдагы бийликти, менчикти жана ар бир жеке адамдын өнүгүү шартын бөлүштүрүү системасына, коомдун мүчөлөрүнүн канааттанбагандыгын эске алуу менен адамдардын теңсиздигинин универсалдуулугун эсепке алуу керек.

Социалдык теңсиздиктин негизи ар түрдүү категориядагы калктын акча, бийлик жана кадыр-барк сыяктуу социалдык жыргалчылыктарга жетүүгө бирдей эмес мүмкүнчүлүккө ээ экендиги менен чектелет. Экономикалык теңсиздиктин негизи калктын азчылык бөлүгүнүн ар дайым улуттук байлыктын көпчүлүк бөлүгүнө ээ болгондугунда турат. Башкача айтканда, эң жогорку кирешени коомдун эң аз бөлүгү алып, ал эми орто жана аз алгандар – калктын көпчүлүгүн түзөт. Коомдун карама-каршылыктануулугу (поляризациясы) кирешелерди тегиз эмес жана акыйкатсыздык менен бөлүштүрүүнүн натыйжасында келип чыгаары шексиз..

Илимпоз А.Жусубалиевдин пикири боюнча «Айыл калкынын социалдык-стратификациялык түзүлүшү, өзгөрүп жаткан жаңы шартка объективдүү жана субъективдүү себептерге байланыштуу көнө албастан жакырланган катмардан турган, негизи чоңоюп бараткан “пирамида” калыбында өзгөрүүдө. Социалдык түзүлүштүн мындай өзгөрүү багыты коомду демократиялаштыруу менен кайчылаш келип, калктын айрыкча айыл калкынын, бир далай бөлүгүнүн люмпендешүүсү пайда болду. Ошондуктан, Кыргызстан өкмөтүнүн социалдык саясатынын башкы милдеттеринин бири жакырлардын санын азайтуу жана коомдун туруктуулугунун кепилдиги болгон ортоңку катмарды көбөйтүү аркылуу кыргыз коомунун социалдык түзүлүшүндөгү болуп жаткан жараяндарды жөнгө салуусу шарт болуп саналат» [2].

Эксперттердин пикири боюнча бардык даражадагы чиновниктердин коррупциялык иш-аракетине байланыштуу жана жеке менчик ээлеринин жумушчуларды көмүскө өндүрүштө кулдай эксплуатациялоосунун натыйжасында алынган үстөк кирешелерден түшкөн пайдаларды толук эсепке алганда кирешелердин аралыгындагы айрыма 20 эсеге чейин жетүүсү мүмкүн. Орусиялык белгилүү илимпоз И.О.Шкаратандын айтуусу боюнча, калктын арасындагы ортоңку таптын үлүшүнүн төмөндөп кетүүсү кирешелердин мындай тегиз эмес бөлүштүрүлүүсү көпчүлүк постсоветтик мамлекеттерде социалдык дифференциация

бийлик иерархиясынын даражалары менен шартталып калгандыгында [3]. Бул мамлекеттерде мамлекеттик менчикти акыйкатсыз менчиктештирүүнүн натыйжасында мамлекеттик менчикти башкаруу номенклатурасына бекитип берилип, натыйжада ал ири буржуазияга айланып, ал эми өзгөртүүсүз калган кирешелерди бөлүштүрүү системасы класстык дифференциация анын традициялык абалында ишке ашпай калды. Экономикалык кризистин натыйжасында коомдун көпчүлүк бөлүгү өзүнүн кирешелерин жогорулатууга реалдуу мүмкүнчүлүк ала албагандыктан калктын жакыр катмарын толуктоого мажбур болду.

Изилдөөчү Т.Ж.Эркинбековдун Кыргызстандын калкынын арасында жүргүзүлгөн изилдөөлөрүнүн жыйынтыгы көрсөткөндөй Кыргыз коомунун социалдык теңсиздигин респонденттер биринчи кезекте аймактардагы өнөр жайынын потенциалынын жоктугунан (46%), экономиканын туруксуздугунан - 39,7%, башкаруунун натыйжалуу усулдарынын жок экендигинен - 27,8% көрүшөт [4]. Ошентип, азыркы коомдогу социалдык теңсиздиктин күчөөсүнүн негизги себеби болуп жүргүзүлүп жаткан реформалардын натыйжасыздыгы эсептелет.

Азыркы учурда орто жана чакан бизнес көпчүлүк учурларда бийлик номенклатурасы жана ири бизнес тарабынан көзөмөлгө алынып, жарга такалып коюлду. Башкача айтканда, көптөгөн мамлекеттик көзөмөлдөө органдарындагы коррупция катардагы жарандарга өзүнүн бизнесин ачык жана натыйжалуу жүргүзүүгө мүмкүнчүлүк бербей, ал эми азыркы кезде иштеп жаткан кирешелерди бөлүштүрүү системасы ортоңку таптын жогорулоосуна шарт түзбөй жатат.

Коомдун карама-каршылыктуулугунун масштабынын өсүшүнө жумушсуздуктун да таасири абдан күчтүү. Иштин абалы мындай, жумушсуз калган адамдар жарыбаган пособиенен сырткары кандайдыр бир киреше алуу мүмкүнчүлүгүнөн куржалак калышат. Алар өзүнүн керектөөлөрүн жана өзүнүн социалдык карым-катнашын айласыз чектөө менен калктын өтө жакыр катмарына кошулуп кетүүгө аргасыз [5]. Кыргызстандагы жумушсуздуктун деңгээли ал тургай Улуттук статистика комитетинин маалыматтары боюнча да өтө жогору бойдон калууда.

2015-жылдын 1-январына карата республикадагы жумушсуздар өлкөнүн экономикалык активдүү калкынын 2,4 % түзөт. Улуттук статистикалык комитетинин маалыматтары боюнча бүгүнкү күндө өлкөнүн жалпы экономикалык активдүү калкы 2 миллион 504,2 миң адам. Андагы жумушсуздардын жалпы саны 201,5 миң адам. Анын ичинен 98,4 миңи аялдар (же жалпы жумушсуздардын 48,9 %) жана 103,1 миңи эркектер (же 51,1%). Ал эми Кыргызстандагы жумушсуздуктун жалпы деңгээли 8,3 % түзөт [6].

Калктын алдын ала божомолдоосу (прогноздоосу) боюнча өсүүсү жана анын салыштырмалуу жаш экендиги эмгек рыногу тынымсыз көптөгөн жаш жумушчулар менен толукталып тургандыгынан кабар берет, бул болсо шексиз түрдө калктын жумушсуздугунун жаңы бутагын жана миграциясын жаратат. Ошондой болсо да, жакырчылык сыяктуу жумушсуздуктун айылдык мүнөзүнүн акырындап өсүп жаткандыгын белгилөөгө болот. Илимпоздор белгилегендей, “жумушсуздук олуттуу социалдык көйгөй болуп калды,

айрыкча шаарга салыштырмалуу айыл жеринде 2-3 эсе жогору” [7]. Жумушсуздуктун аймактык мүнөзү да белгиленүүдө, бул болсо республиканын аймактарынын өнүгүүсү тең салмактуу эмес экендигинин натыйжасы: Илимпоз Т.Ж.Эркинбеков көйгөйдү анализдеп жатып жарандардын жумушсуздугу түндүк аймагында - 5,5%, түштүк аймагында - 15,4% экендигин белгилейт [4].

Эң коркунучтуусу, бардык жумушсуздар жумуш орундарынын жок экендигин жана ишке пара бербей орношуу кыйын экендигинде бийликти күнөөлөп, оппозицияны колдой тургандыктарын билдиришкен. Азыркы учурда негизинен так ошолор коомдук кыймылдын өзөгүн түзүшүп, алардын кыймыл-аракети коомго жана мамлекетке каршы мүнөздө болуп кичинекей эле акча үчүн ар кандай каршылык акцияларына катышып, коомдун турмушунда баш-аламандык жана туруксуздук абалды түзүп жатышат. Жана саясий күрөштүн мындай стратегиясы башка практикалар сыяктуу жылдан жылга кайталанып революциянын кайра-кайра кайталануу мүмкүнчүлүгүн өтө жогорулатып жатат.

Жогоруда айтылгандардын баары, постсоветтик Кыргызстанда жүрүп жаткан социалдык катмарга бөлүнүү андан ары коомдун карама-каршылыктуулугу тарапты көздөй өнүгүп жаткандыгын көрсөтүп турат. Калктын курамында ортоңку таптын үлүшү азайып, ал эми карама-каршылыктуу таптардын (бай жана жакырлардын) ортосундагы киреше боюнча айрыма кескин мүнөзгө ээ болуп жатат.

Мүлктүк теңсиздиктен сырткары азыркы кезде айылда гендердик белгиси боюнча теңсиздик тенденциясы да байкалат, бул биринчи кезекте эмгектенүү чөйрөсүнө тиешелүү.

Жашына карабай жана жашаган жерине (шаар, айыл) иштеген эркектердин пайызы иштеген аялдардын пайызынан жогору. Аялдардын экономикалык активдүүлүгүнүн пайызынын мындай төмөндөп кетүүсү өткөөл мезгилде аялдарга социалдык коргоо тармактарынын таркалып жок болуусу жана социалдык кызмат көрсөтүү системасынын бузулуусу менен кошумча милдеттер жүктөлгөндүгүндө. Калктын 50 % жакыны социалдык коргоо программасы менен камтылган. Экономикалык активдүү эмес аялдардын 25% үй жумуштары менен алек болгондуктан, бала багуу, оорулуу жана кары-картандарды кароо жана башка иштер менен алек болгондуктан иштей албай тургандыктарын айтышса, эркектердин 2 % гана ошол себептерди көрсөтүшкөн. Бул маалыматтар, айрыкча күйөөсү бар жана балалуу аялдар үчүн адат болуп калган гендердик роль, экономикалык активдүү аялдарга зор таасирин тийгизе тургандыгын айкын көрсөтүп турат.

Илимпоз М.О.Өмүрбекова бүгүнкү күндө “жумуш менен камсыз болуу жаатындагы аялдардын теңсиздигинин олуттуу маселеси бул аялдардын эмгегин басынтуу (дискриминациялоо) болуп эсептелет” деп туура белгилеген. Ал бул басынтуунун эки формасын бөлүп алган: Кызмат акылары боюнча басынтуу, аял менен эркек бирдей эле жумуш менен алек болгон учурунда алардын кызмат акыларынын кайтарымы тең болбойт; кесиптик сегрегация – кызмат акысы бир топ жогору болгон кадыр-барктуу кесипке жана

кызматка аялдар эркектерге караганда бир топ сейрек кызматка алынат [7]. Ошентип, аялдардын үлүшү салыштырмалуу аз айлык акы төлөнө турган тармактарга көбүрөөк туура келе тургандыгы тууралуу бүтүм чыгарууга туура келет. Жалпысынан алганда аялдардын кирешеси эркектердин кирешесинин 66% түзөт. Ошону менен бирге аялдар менен эркектердин айлык акыларынын ортосундагы айрыма өсүп жаткандыгы байкалат.

Айылдын социеталдык бүтүндүгүнүн түзүмдүк өзгөрүүлөрүн шарттоочу кийинки олуттуу социеталдык жараян бул миграция. Миграция социалдык-экономикалык жүрүм-турумдун бир формасы. Изилдөөлөргө ылайык үй-бүлө миграциялык жер которуштурууга, эгерде жаңы орунда жакшы боло тургандыгына ишеними бекем болсо гана камынып даярданат. Жаңы жашоо ордун тандоодо ар кандай эле топ өзүнүн кызыкчылыктарын жетекчиликке алат. Мындай орун которуштуруулар республикалар, областтар, шаарлар жана айылдар аралык биргелешкен массалык миграциялык агымдарын калыптандырат жана калктын аймактык жана эмгектик ресурстарынын тигил же бул багытта бөлүштүрүлүүсүнө шарт түзөт.

Калктын миграциясын башкаруу мамлекеттин социалдык саясатынын жигердүү илимий-тажрыйбалык маселелерине кирет, анткени миграция агымы чоң кыйынчылыктарды алып келүүсү мүмкүн. Миграцияны жөнгө салуу жаңы көрүнүш эмес, ага мурдагы Советтер Союзундагы бардык союздук республикалардын мезгилинде деле олуттуу көңүл бурулуп келген. Азыркы этаптагы саясий жана экономикалык кайра куруунун шартында бул жараянды башкаруу өзгөчө мааниге ээ болду.

Биринчиден коомдун өнүгүүсүндө, айрыкча эмгекке жарамдуу калктын жумуш менен камсыз болуу системасынын өзгөрүүсүндө, башкача айтканда анын демографиялык, социалдык, этникалык мүнөздөмөлөрүнүн өзгөрүүсүндө миграциянын ролу бир топ жогорулады.

Экинчиден, белгилүү бир сандык жана сапаттык өзгөрүүгө өлкөнүн эмгек потенциалы дуушар болууда. Миграциялык жараяндардын натыйжасында бир топ тажрыйбалуу жумушчу күчүнүн чыгып кетүүсү менен мүнөздөлүүчү жумуш аркылуу камсыз болгон калктын билимдик жана кесиптик деңгээли төмөндөп бара жатат.

Үчүнчүдөн, сырткы миграциянын интенсивдүүлүгүндө аймактык айырмачылыктар пайда болду: бир топ аймактарда (баарынан мурда республиканын айыл аймактарында) сырткы миграциянын терс салдо көрсөткүчү бир топ төмөн, ошол эле учурда башка бир аймактарда алар жогору.

Төртүнчүдөн, миграциялык жараяндардын мүнөзүнүн этникалык багытталуусу калктын табигый жана социалдык кыймылы менен миграциялык орун которуштуруунун өз ара байланышын күчөтүп жатат.

Бешинчиден, Республиканын экономикасынын каатчылык абалына байланыштуу калктын миграциялык кыймылына кошумчу үчүн жумушчу күчүнүн кескин бошондошунун таасири күчөйт. Ушулардын баары жана бир канча башка өзгөрүүлөр мамлекеттик деңгээлде максаттуу миграциялык саясатты иштеп чыгуу зарылчылыгын күчөтөт. Ушуга байланыштуу

миграциялык саясаттын максаттарын өлкөнүн социалдык-экономикалык өнүгүүсү менен, анын калкынын өнүгүүсү менен бир ыңгайга келтирилген абалда болуусу чечкиндүү рол ойнойт.

Кыргыз Республикасы көз карандысыздыкка ээ болгондон кийин миграция - экономиканын олуттуу өзгөчөлүгү болуп калды. Ички (негизинен айыл жерлеринен шаарларга, жана ошондой эле Бишкек шаарына жана Чүй областынын башка калктуу пункттарына) жана сырткы (негизинен Орусия жана Казахстанга) болгон миграция бүтүндөй өлкөнүн экономикасына зор таасирин тийгизүүдө. Ошол эле учурда, илимпоз-кесиптештерибиз белгилегендей, айыл калкынын мобилдүүлүгүнө таасирин тийгизүүчү бир топ тоскоолдуктар бар, анткени оокаттуу, жетиштүү болуп жашоонун кепилдиги жер үлүшү болуп эсептелет жана ага ээ болуу укугуна айыл жеринде туруктуу жашагандар гана ээ боло алышат. Бул жобо азыркы мыйзамда бекитилген жана ар кандай артыкчылыктары менен ал айыл калкынын аймактык мобилдүүлүгүн чектейт жана ошого байланыштуу ашыкча калк акырындап отуруп өзү жайгашкан жерде токтоп (отурукташып) калат.

Биздин изилдөөлөрүбүз көрсөткөндөй, Кыргыз Республикасынын калкынын ички жер которуштуруусуна акыркы жылдарда төмөнкүдөй жигердүү багыт мүнөздүү:

- калктын айылдан шаарга жер которуштуруусу;
- аймактык шаарлардан борборго жана башка ири шаарларга (Бишкек, Ош, Жалал-Абад) жер которуштуруусу;
- калктын экономикасы алсыз ыңгайсыз аймактардан бир топ өнүккөн жагымдуу аймактарга жер которуштуруусу мүнөздүү экендиги тууралуу жана башка илимпоздордун изилдөөлөрүнүн натыйжалары да далилдеп көрсөтөт.

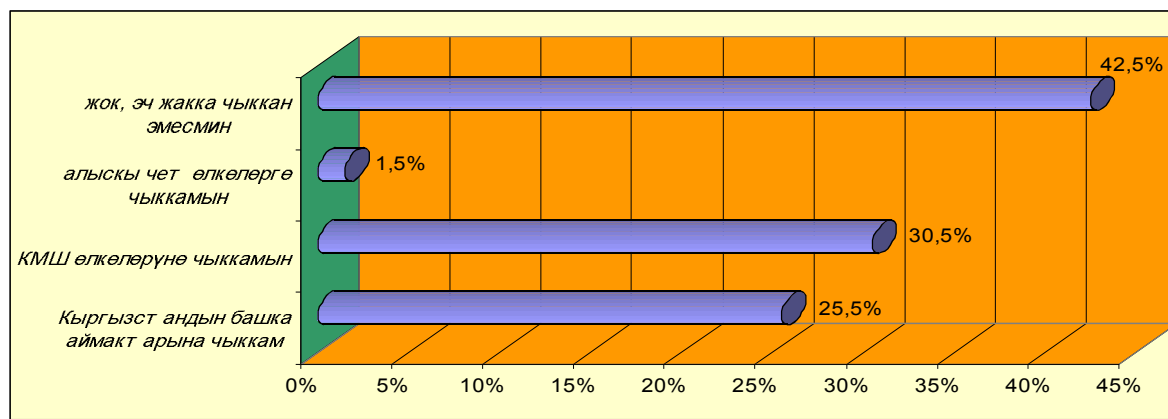
Биз жүргүзгөн изилдөөлөрдүн натыйжасы боюнча сурамжылоо жүргүзүлгөн айылдыктардын жарымынан көбү акча иштеп табуу үчүн 25,5% Кыргызстандын башка райондоруна жана 30,5% КМШ өлкөлөрүнө, ошондой эле 1,5% Ыраакы Чыгышка чыгып кетишкен. Ал эми 42,5% болсо акча табуу үчүн эч качан башка аймактарга жана өлкөлөргө чыкпагандыгын белгилешкен. (*№1 диаграмманы караңыз*)

Изилдөөнүн натыйжасы көрсөткөндөй өзү жашап жаткан жерден сыртка акча табуу үчүн чыгып кетип жаткан айылдык жер которуучулардын үлүшү тиешелүү деңгээлде жогору, бул болсо айыл жергесинде эмгек рыногунун келечеги жок экендиги тууралуу кабар берет. Респонденттердин арасында башка аймактарга жана сырт жактарга жер которуп кеткендердин үлүшү жогору жана жер которуштуруу көбүрөөк бир топ жаш айылдыктарды камтып алганы мыйзам ченемдүү көрүнүш. Орун которуучулардын республиканын жумушка орношуу мүмкүнчүлүгү бар аймактар тарапка көчүп барышы да мыйзам ченемдүү көрүнүш. Негизги

* Республиканын айыл жашоочуларынын арасында автор тарабынан 2012-2013-жылдар аралыгында 1200 респондентти камтыган социологиялык сурамжылоо жүргүзүлгөн. Сурамжылоого Республиканын 7 областынан тандоодогу 16 районду камтыган респонденттер катышкан. Жынысы боюнча: эркектер 574 адамды, аялдар 626 адамды түзгөн. Тандоонун жаңылыштыгы 5%.

Диаграмма 1.

Акча табуу үчүн өз аймагыңыздын чегинен сыртка чыккансызбы?
(сурамжылангандарга карата % менен)

агым жогорку жана орто билими бар адистерге туура келет. Алардын негизги максаты – жумушка орношуу мүмкүнчүлүгү. Калк көчүп кетип жаткан бардык райондордо аймактын өнүгүүсүнө залакасын тийгизип, калктын интеллектуалдык деңгээли төмөндөп жатат. Калктын орун которуштуруусу негизинен жаштардын эсебинен жүрүп жатат жана айылдагы калктын негизги бөлүгү жашы улгайгандар болгондуктан, калктын кайрадан жаңылануусуна, таасирин тийгизип жатат. Сапаттуу эмгек ресурстарын калыбына келтирүү үчүн көп убакыт жана көп эмгек талап кылынат. Ал үчүн аймакта кайра иштеп чыгаруу өндүрүшүн өнүктүрүп, жаны жумушчу орундарын түзүп, адамдардын кайра көчүп келүүсүнө зарыл болгон шарттарды түзүү зарыл болуп саналат [8].

Кыргыз Республикасы өнүгүү жараянын адамзаттын туруктуу өнүгүүсүнүн призмасы аркылуу, башкача айтканда борбору жана акыркы максаты адам болгон өнүгүү аркылуу карайт. Адамзаттын өнүгүүсү – бул стратегиялык да максат, өнүгүүдөгү жараяндын зарыл болгон да шарттары. Мындай өнүгүү жакырчылыкты жеңип чыгууга, татыктуу эмгектенүүгө шарт түзүү аркылуу жарандардын жашоосунун деңгээлин жана сапатын жогорулатууга, жашоого жана ден-соолукка ыңгайлуу шарт түзүүгө, коомдун алакалашуусуна, калктын, маданияттын жана үрп-адаттарындагы баалуулуктарын сактап калуу жана өнүктүрүүгө, адам

укуктарын коргоого, гендердик адилеттүүлүккө жетишүүгө, натыйжалуу демократиялуу башкарууга жана башка иштерге багытталган.

Адабияттар

1. Фатхуллина Л.З. Механизм влияния социальной инфраструктуры на качество жизни сельского населения. // Среднерусский вестник общественных наук. - 2009. - №4. - с. 80.
2. Жусубалиев А.Р. Кыргызстан коомунун социалдык түзүлүшү: эволюциясы жана азыркы абалы. Монография. - Б., 2011. - 176 с.
3. Шкаратан О.И. Социальное расслоение в современной России: драма расколотого общества. // Мир России. - 2004. - №1. - с.89-95.
4. Эркинбеков Т.Ж. Региональные особенности социального неравенства в Кыргызстане. Монография. - Б., 2010. - с. 210.
5. Голенкова З. Т., Барбакова К. Г., Барбаков О. М., Игитханян Е. Д. Динамика социокультурных процессов: Сборник научных статей. Вып. 17. М. 2006. с. 167–187.
6. КР Улут. стат. ком. Кыргызстан цифраларда. Статистикалык жыйнак. Б., 2016. с.190
7. Омурбекова М.О. Социально-экономические преобразования и проблемы региональной занятости населения (на примере Омской области) дис....канд. экон. наук: - Бишкек, 2007. – с. 167
8. Меңдибаев Н. Кыргызстан айылдарынын жер которуштуруу көрүнүштөрүнүн айрым өнүктөрү. // Наука новые технологии и инновации Кыргызстана. -Б., 2017. №4. с.256-260